

УЧЕШЋЕ ПРИПАДНИКА ЈНА У МИРОВНИМ ОПЕРАЦИЈАМА УН У ПЕРИОДУ ОД 1956. ДО 1993. ГОДИНЕ

Борјанка Поповић
Генералштаб Војске Србије, Управа за обуку и доктрину

Пружајући добре услуге у мирном решавању неспоразума и проблема широм света, Југославија је дала значајан допринос одржању међународног мира и безбедности. Узимајући у обзир чињеницу да је Србија била саставни део Социјалистичке Федеративне Републике Југославија и да је, према званичним проценама, од 70.000 професионалних припадника ЈНА њих 50.000 или приближно 70% било српске или црногорске националности,¹ учешће Војске Србије у мировним операцијама УН може се сматрати наставком блиставе традиције ангажовања припадника ЈНА у споменутих мисијама.

Припадници ЈНА су у периоду од 1956. до 1993. године били ангажовани у следећим мировним операцијама УН: мисија УН на Синају (**UNEF I**) од новембра 1956. године до јуна 1967. године, мисија УН у Јемену (**UNYOM**) од јула 1963. године до септембра 1964. године, мисија УН у Ирану и Ираку (**UNIIMOG**) од августа 1988. године до фебруара 1991. године, мисија УН у Намибији (**UNTAG**) од априла 1989. године до марта 1990. године и мисија УН у Анголи (**UNAVEM I, II**) од јануара 1989. године до фебруара 1993. године.²

Кључни елементи ангажовања припадника ЈНА у мировним операцијама УН су: генеза сукоба на подручју на којем се спроводи мисија УН и улога УН у решавању сукоба, формирање југословенског одреда/групе и ангажовање (одлука о формирању одреда/групе, обука и припреме за мисију, бројно стање и састав одреда/групе, транспорт до подручја мисије, почетак/крај ангажовања), циљ, зона мисије и задаци југословенског одреда/групе, морал у југословенском одреду/групи, чиниоци успеха југословенског одреда/групе и искуства и проблеми током ангажовања југословенског одреда/групе.

У мисији УН на Синајском полуострву од 1956. до 1967. године Југославија је забележила импресивно учешће одржавајући јак контингент својих снага у оквиру снага UNEF-а. У 22 ротације југословенског одреда током 11 година учествовало је 14.265 припадника ЈНА, што је чинило 21,54% укупних снага мисије. Такође, Југославија је наставила

¹ http://hr.wikipedia.org/wiki/Jugoslavenska_narodna_armija 31. 3. 2012. 22:11

² http://www.mod.gov.rs/cir/mvs/mirovne_misije/istorijat.php 28. 3. 2012. 23:04

своје учешће слањем војних посматрача у мисије УН у Јемену, на граници Ирака и Ирана, Намибији и Анголи. О ефикасности и моралном престижу који су припадници ЈНА уживали у свету говори и чињеница да је неколико југословенских официра било постављено на најважније командне дужности. Пуковник Лазар Мушички је 6 месеци био вршилац дужности команданта мировних снага UNEF I. Пуковник Бранко Павловић био је вршилац дужности команданта војног дела мисије УН у Јемену августа и септембра 1963. године, док је за команданта мисије UNIIMOG постављен југословенски генерал Славко Јовић, који је на тој дужности остао две године.

Кључне речи: *мировне операције, УН, ЈНА, UNEF I, UNYOM, UNIIMOG, UNTAG, UNAVEM I, II.*

Југословенски одред на Синају (YUGO RECCE BN)

Генеа сукоба и улога Ун у решавању сукоба

Председник Египта Гамал Абдел Насер је 26. јула 1956. године национализовао Суецки канал, који је био у власништву Велике Британије и Француске. После неуспешних преговора Велика Британија, Француска и Израел покренуле су војну интервенцију против Египта, са комбинованим учешћем поморских, копнених и ваздухопловних снага. Циљ интервенције био је сламање египатске војске и изазивање кризе, која би резултирала свргавањем режима председника Насера. Израелске снаге су извршиле напад на Египат 29. октобра 1956. године и заузеле Синајско полуострво и појас Газе. Неколико дана касније француске и енглеске снаге су слетеле у зону Суецког канала и дошло је до директних оружаних сукоба са египатском војском.

Савет безбедности УН заседао је 31. октобра 1956. године, али будући да су интервенцију извеле две сталне чланице – Велика Британија и Француска, није био у могућности да усвоји никакву резолуцију којом би се затражио прекид непријатељстава и решавање спора мирним путем. У таквим околностима, на предлог представника Југославије у УН, одржано је ванредно заседање Генералне скупштине УН од 1. новембра до 10. новембра 1956. године. Скупштина је применом механизма из Резолуције Уједињени за мир донела посебну резолуцију 1000/ES-I, којом су формиране Ванредне снаге Организације УН на Суецу (United Nations Emergency Force - UNEF) и дефинисан њихов мандат.

Прве јединице у саставу снага UNEF-а стигле су у Египат 12. новембра 1956. године и ушле у подручје Порт Саида и Порт Фуада, где су остале све до потпуног повлачења француских и енглеских снага 22. децембра исте године. Снаге UNEF-а су распоређене на Синају тек након повлачења израелске војске, 8. марта 1957. године. За команданта снага UNEF-а именован је канадски генерал Бернс, који је до постављења на ову дужност радио у служби УН као шеф војног штаба УН за мирје у Палестини. Утврђено је да чланице Савета безбедности УН не могу учествовати у војним снагама у саставу UNEF-а. Ова мировна операција забележила је свој максимум у фебруару 1957. године када је имала 6.073 војника, док је приликом повлачења у јуну 1967. године бројала 3.378 војника. Поред СФРЈ, са својим снагама учествовали су Бразил, Колумбија, Канада, Данска, Шведска, Норвешка,

Финска, Индија и Индонезија. У овој мировној операцији УН погинуло је 110 људи – 109 припадника војних контингената и један припадник локалног особља. Операција је коштала 214,2 милиона америчких долара.³

Формирање снага UNEF-а, као првих међународних мировних снага УН, унело је многе новине у оквиру саме Организације УН. Као прво, операција УН на Синају није била мисија наметања мира и мандат снага UNEF-а није садржао овлашћења за вођење ефективних борбених дејстава. То је била мисија очувања мира изведена уз пристанак и сарадњу свих страна у спору. Припадници снага UNEF-а били су наоружани, али је употреба оружане силе била дозвољена само у случају самоодбране. Главни задатак ове мисије био је надгледање повлачења енглеских, француских и израелских снага, а по окончању повлачења, преузимање улоге посредника између египатских и израелских снага и обезбеђење непристрасног надзирања спровођења мировног споразума. Снаге UNEF-а биле су стационарне искључиво на територији Египта, уз сагласност египатске владе и патролирале су дуж египатско-израелске демаркационе линије и међународне границе јужно од појаса Газе. Захваљујући снагама UNEF-а Суецки канал је деблокиран и успостављен је мир на овој спорној територији. Снаге UNEF-а су се повукле са територије Египта током маја и јуна 1967. године на захтев египатске владе, која је обавестила генералног секретара УН да више неће пристати на стационарање трупа УН на територији Египта и Газе.

Формирање и ангажовање југословенског одреда

Савезно извршно веће Југославије донело је одлуку да се у Египат упути један мотомеханизовани одред. Претходница тог одреда, коју је чинило 44 припадника ЈНА⁴, формирана је 14. новембра 1956. године и упућена у Абу Сувеир, код Исмаилије, где се тада налазила база UNEF-а. Ту групу југословенских официра, задужених да организују прихватање и пружање подршке главнини југословенских снага, предводио је пуковник Радован Војводић, који је одређен за представника Владе Федеративне Народне Републике Југославија при команди UNEF-а.

После краткотрајних, интензивних припрема у Загребу је формиран југословенски одред, који је бројао 765 људи – 84 официра, 109 подофицира и 572 војника. Одред је био организован на специфичан начин,⁵ а његове јединице располагале су најквалитетнијом опремом коју је ЈНА поседовала. Поред тога, одред је имао на располагању 137 возила.⁶ По броју људи и својој опремљености наоружањем и техником, одред ЈНА је био највећи и најкомплетнији контингент у оквиру снага UNEF-а оспособљен за самостална дејства. То је било прво ангажовање припадни-

³ http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/co_mission/unef1facts.html 27. 3. 2012, 20:44

⁴ Састав претходнице одреда: 6 официра, 5 подофицира и 33 војника.

⁵ Састав одреда: Команда, Команда стана, две мотострељачке чете, једна мотомеханизована чета, инжињеријска чета, чета за везу, техничкоснабдевачка чета, чета бестрајних оруђа, извиђачки вод, санитетски вод и вод војне полиције. Извор: Животић А., Санитетско обезбеђење одреда ЈНА на Синају 1956–1967, Војноисторијски гласник, 1–2/2007, Београд, 2008, стр. 131.

⁶ 8 оклопних аутомобила, 17 скауткара, 42 тротонска џемса, 13 дојева, 35 ципова, 22 специјална возила и 26 приколица.

ка ЈНА ван граница Југославије на задацима који се нису односили на одбрану територијалног интегритета и суверенитета Југославије.

ЈНА је дала значајан допринос овој мировној операцији. У периоду од 1956. године до 1967. године извршене су 22 смене у југословенском одреду. Са укупно 14.265 ангажованих лица,⁷ Југославија је дала 21,54% укупних снага мисије UNEF-а. Пуковник Лазар Мушички је од августа 1964. године до јануара 1965. године био вршилац дужности начелника штаба UNEF снага, што значи да је ЈНА у ову мисију била укључена на свим нивоима, од војника у пустињском песку до официра у команди мировних снага.

У мисији на Синају страдало је 8 припадника Одред,⁸ а рањено и повређено 56 припадника.⁹

Циљ, зона мисије и задаци југословенског одреда

С обзиром на то да је југословенски Одред био најбројнији и технички најопремијенији контингент у оквиру снага UNEF-а, добијао је најтеже задатке од команде UNEF-а. У првој фази свог наступања јединице одреда су живеље у песку и њихов основни задатак био је да рашчишћавају порушене путеве и минска поља. Током друге фазе дејства одред је дошао у ослобођени Ел Ариш и формирао свој први логор, у који су се припадници ЈНА сместили. Логори су се у почетку састојали од шатора, да би се касније приступило изградњи типских барака за смештај свих јединица, како би се припадници одреда заштитили од високих температура, које су понекад на сунцу достизале и 70 степени.

Најважнији задатак одреда био је да запоседне демаркациону линију на централном и северном делу Синају. Одред је успешно заузео целу демаркациону линију од Ел Ариша до Акапског залива, где су постављени контролни пунктови јединица одреда намењени за осматрање линије. Поред осматрања, припадници одреда су патролирали дуж демаркационе линије и постављали заседе, а јединице одреда би се на овим задацима смењивале на сваких шест месеци. Одред је представљао главни део снага у саставу UNEF-а током 1956. и 1957. године, што је условило двоструку посету генералног секретара УН Дага Хамаршелда одреду и одавање признања његовим припадницима за успешно обављене задатке.

Поред редовних задатака дуж демаркационе линије, одред је био задужен за спречавање контакта египатске и израелске војске, превенцију инцидентних ситуација, а ако до њих ипак дође, вршење евиденције и спречавање било каквих диверзија. Касније је командант снага UNEF-а проширио задатке одреда, тако да је сваки национални контингент био дужан да издвоји по једну чету из свог састава, која се стављала под директну команду команданта снага и њен циљ је био сузбијање демонстрација у зони мировне операције.

Међутим, Команда UNEF-а је неколико пута покушала да промени улогу југословенског одреда и додели му класичне задатке пешадијске јединице, што би значило да се у одређеним ситуацијама одред мора супротставити израелској војсци у случају напада на ону операцију UNEF-а. Генерални секретар УН одбио је овакав предлог Команде UNEF-а, чиме је званично потврђена основна делатност одреда – извиђање.

⁷ 1178 официра, 2014 подофицира, 10892 војника, 92 војна службеника и 92 цивилна лица.

⁸ Два официра и 6 војника.

⁹ Влаисављевић П., Наше часне заслуге, Одбрана, бр. 17, 2006, стр. 44.

Санитетско обезбеђење југословенског одреда

Јединице санитетске службе југословенског одреда имале су мали број људи у свом саставу, а широк спектар задатака од санитетског збрињавања својих болесних и повређених припадника до хигијенско-техничке заштите људи.

Примарни задаци санитетских органа приликом формирања југословенског одреда били су лекарски прегледи свих војних лица и вакцинација против великих богиња, колере, жуте грознице, тифуса и паратифуса. Припадници одреда су упућивани на редовне лекарске прегледе, а лекари у његовом саставу обилазили су југословенске групе које су деловале на комуникацијама на Синају. Југословенски лекари су сарађивали са централном болницом Команде UNEF-а у Абу Сувеиру, коју је организовала Краљевина Норвешка.

Лична хигијена припадника одреда била је на задовољавајућем нивоу, осим код јединица које су извршавале задатке у пустињи. Највећу опасност представљао је такозвани азијски грип, који се у виду епидемије раширио током 1957. године и захватио више од 200 војника и старешина у одреду. На срећу, епидемија је успешно сузбијена без озбиљнијих здравствених последица и смртних случајева.

Инсекти и гмизавци, нарочито шкорпиони и змије, задавали су велике муке припадницима одреда. Проблем није био само физичке природе, већ и психолошке услед страха људи од штеточина те врсте. Стога се настојало да се логори подижу на приступачним теренима без камења и жбуња, а примењивале су се и посебне мере заштите¹⁰. Доктор Динко Зовић¹¹ истиче да озбиљнијих здравствених проблема код припадника одреда није било, изузев неурозе и дисимулације. Код извесног броја припадника забележена је неуролабилност, проузрокована дугим боравком ван земље, одвојеношћу од породице, начином живота у пустињи и радом у тешким климатским и географским условима. Да би се овај проблем решио организоване су спортски сусрети између припадника свих контингената у оквиру снага UNEF-а¹² и разне културне манифестација, а све ради бољег узајамног упознавања и развијања духа другарства, пријатељских осећања и међусобне сарадње. Што се тиче дисимулације¹³, била је изражена код неких припадника одреда због постојања снажног мотива финансијске природе. Људи су, углавном, прибегавали дисимулацији како услед болести не би били послати назад у земљу, јер су поред редовне плате и обезбеђеног смештаја и хране, припадници одреда примали додаток у износу од 64 египатске фунте¹⁴, што је у то време био више него јак разлог да се у мисији остане, чак и по цену нарушавања здравственог стања.

Укупно гледано, здравствено стање припадника одреда било је добро, а санитетски вод успешно је извршио све своје наменске задатке.

¹⁰ Животић А., Санитетско обезбеђење одреда ЈНА на Синају 1956–1967, Војноисторијски гласник, 1–2/2007, Београд, 2008, стр. 134–138.

¹¹ Пуковник у пензији, који је у својству лекара учествовао у осмој ротацији југословенског одреда на Синају у саставу снага UNEF I.

¹² Фудбалске и шаховске екипе југословенског одреда два пута су освојиле првенство на такмичењима. Извор: Одред мира, збирка репортажа, Народна армија, Београд, 1959, стр. 179.

¹³ Намерно прикривање симптома одређене болести.

¹⁴ Податак добијен из интервјуа са доктором Зовићем.

Морал у југословенском одреду у мисији УН на Синају

У тешким климатским условима, лишени основне инфраструктуре и недовољно опремљени и снабдевени, југословенски војници били су дисциплиновани, морално јаки и савесни у испуњавању својих обавеза. Команда одреда и Генералштаб у земљи испољили су максималну бригу за сваког појединачног припадника одреда. Припадници одреда примали су писма и штампу из домовине два пута недељно. Поред тога, стизале су им поруке радних колектива, школа, друштвених организација и појединаца из земље са поздравима и жељама.¹⁵ Оно што је најважније јесте да су редовно информисани о здравственом стању чланова својих породица, а појединци су чак упозоравани да се чешће јављају својим најближима.

Долазак одреда на Синај представљао је за Египћане потврду југословенског пријатељства и наговестио намеру две државе да афирмишу Покрет несврстаних земаља. Локално становништво, поготово у Гази, пријатељски је дочекало припаднике одреда, што је значајно учврстило његов положај.

Однос припадника одреда према осталим националним контингентима у оквиру снага UNEF-а био је одличан. Развијали су се пријатељски односи са бразилским и индијским контингентом и уприличене честе посете, нарочито контингентима из скандинавских земаља.

Успех југословенског одреда на Синају

Успех југословенског одреда може се сагледати на спољном и унутрашњем политичком плану.

Када се разматра спољнополитички аспект, може се закључити да је Југославија упућивањем свог одреда на Синај подржала мировне напоре УН да се сложена ситуација на Синајском полуострву стави под контролу и избегне сукоб Египта и Израела. На тај начин Југославија је промовисала своју мирољубиву спољну политику и опредељеност да се Повеља УН доследно поштује. С обзиром на то да је Југославија била једина социјалистичка држава учесница мировне операције УН, то је била сјајна прилика да се прикаже у светлу државе чланице победница у Другом светском рату, истрајна у борби за мир, као јединој опцији опстанка човечанства.

Ако се узме у разматрање унутрашњи политички план, очигледно је да је цела војска и држава била укључена у пружање подршке и помоћи одреду. Генералштаб ЈНА је преузео обавезу да формира, обучи, опреми, упути и прати одред за време трајања мировне операције УН. Влада Југославије је делегирала свог представника у команду снага UNEF-а, а Министарство спољних послова и многе друге државне институције пратиле су активности одреда и помагале му у свим сегментима.

Југословенски одред знатно је допринео успеху мировне операције снага UNEF-а. Састављен од људи свих социјалних слојева, јаким патриотизмом и спремношћу на одрицање, одред је превазишао сва ограничења и проблеме и успешно обавио свој главни и уједно најтежи задатак у операцији на демаркационој линији између Египта и Изра-

¹⁵ Одред мира, збирка репортажа, Народна армија, Београд, 1959, стр. 19–26.

ела и повукао се у складу са одлуком генералног секретара УН и наређењем команданта снага UNEF-а. Доласком снага UNEF-а, укључујући и југословенски контингент, обустављени су оружани сукоби и непријатељство између страна у сукобу. Током саме операције снаге UNEF-а нису прекорачиле мандатом условљена овлашћења и омогућиле су достављање хуманитарне помоћи свим лицима којима је била намењена.

О томе колико су припадници југословенског одреда били успешни у овој мировној операцији сведочи и генерал Бернс, који је приликом испраћаја прве смене југословенских војника у луци у Порт Саиду рекао: „На почетку своје војничке каријере, равно пре четрдесет две године, први пут сам се сусрео с југословенским добровољцима. Тада сам видео да су они били одлични војници. Данас, при крају своје војничке каријере, поново сам се сусрео с југословенским војницима, који су, као и њихови очеви, отпорни и одлични војници, што су показали и на Синају“.¹⁶ Многи припадници одреда, укључујући извиђаче, везисте, инжењерце, стрелце, лекаре, возаче и војнике, добили су одликовања за успешно обављене задатке на очувању мира. Медаље је, у име Организације УН, лично додељивао командант UNEF-а. Најзначајнија међу њима је свакако медаља УН „У служби мира“, која се и данас додељује за изузетне заслуге.

Искуства и проблеми током ангажовања југословенског одреда

Анализе које су урађене током и након мировне операције на Синају показале су да обука војника и старешина мора бити комплекснија, пре свега у домену припрема за земљишне и климатске услове и усавршавања знања енглеског језика. Након обиласка одреда, екипа Генералштаба ЈНА констатовала је да је он првих месец дана био борбено неспособан за извршавање постављених задатака. Слабо познавање средстава везе и руковање оружјем код војника исправљало се допунском обуком у зони операције, која се изводила углавном ноћу. Време за ову врсту обуке одузимало се од ноћног одмора, што је проузроковало велико физичко напрезање. Током припрема за операцију међу официрима није истакнут значај познавања енглеског језика и штабне културе, што је довело до израде докумената слабог квалитета, нарочито приликом вођења радних карата, израде планова и писања извештаја.

Прва смена одреда упућена је у мисију без довољне физичке кондиције за напоре којима су били изложени. Логистичко обезбеђење није било адекватно, тако да је температура у шаторима била око 50 степени. Припадници одреда често су били принуђени да узимају суву храну, а неретко су оскудевали и у води за пиће и хигијену, због чега је период аклиматизације код извесног броја официра и војника трајао дуже од очекиваног времена.

Поједини задаци и поступци одреда у одређеним ситуацијама нису били прецизно дефинисани. Правила ангажовања представљала су велику непознаницу. Формација одреда није била најбоље одређена, тако да је био очигледан недостатак инжењераца, јер су се први задаци по доласку у зону мисије сводили на рашчишћавање порушене инфраструктуре.

¹⁶ Одред мира, збирка репортажа, Народна армија, Београд, 1959, стр. 81.

И поред наведених проблема и недостатака, одред је успешно извршио све наменске задатке у овој мировној операцији. Поједине слабости уочене на самом почетку мисије отклањале су се током мисије и приликом припрема за сваку нову ротацију. Команда UNEF-а је неколико пута покушала да промени задатак одреда, чак и да га примора да изађе из оквира мандата, али УН су благовремено реаговале у таквим случајевима.

Закључено је да је неопходно формирати институције у Генералштабу и Влади, које ће пружати подршку одреду у мировним операцијама УН. Препоручено је да се избор кадра, психолошка припрема и обука спроводе организовано и централизовано. Предложено је да особље које је боравило у мисији пренеси своје искуство и знање свим будућим учесницима, а по потреби да се поново ангажује.¹⁷ Припадници одреда ЈНА изнели су конструктивне предлоге о томе како унапредити будуће учешће војске у мировним операцијама УН. Поред осталог, они су сматрали да ЈНА треба да формира посебан батаљон који ће бити унапред припремљен за учешће у мировним операцијама и да о томе обавести УН. Такође, указано је на могућност увођења принципа добровољности приликом ангажовања југословенског контингента у мировним мисијама, наводећи пример скандинавских земаља. Учесници мисија су се заложили да се на нивоу ЈНА оформи „Штаб за одржавање мира“ и да се Југославија као држава мора изборити за слање југословенских официра у посматрачке мисије УН, што је до тада била привилегија западноевропских официра.¹⁸

Југословенски извиђачки одред у Јемену (YUGO RECCE UNIT)

Генеза сукоба и улога УН у решавању сукоба

Географски положај Јемена, верске разлике, личне размирице племенских поглавара и пљачка били су вековима узрок сукоба у овој земљи. Сукобе у Јемену изазивале су и суседне државе, пре свега Саудијска Арабија и Египат због остваривања својих интереса. Велике силе – САД, СССР и Велика Британија испољавале су свој интерес, јер је Јемен једина држава на Арабијском полуострву где има воде у већем делу земље током читаве године, а и богат је природним ресурсима.

Краљ Јемена имам Ахмед бин Јахија умро је 19. септембра 1962. године и наследио га је његов син Имам Мохамед Ал-Бадр. Недељу дана касније војска Јемена извршила је државни удар, чиме је укинута монархија и проглашена република. Египат је признао нову владу Јемена 29. септембра 1962. године, а СССР дан касније. Остале велике силе биле су уздржане по овом питању.

Имам Ал-Бадр успео је да побегне из главног града са осталим члановима краљевске породице и да организује покрет ројалиста уз финансијску подршку Саудиј-

¹⁷ Влаисављевић П., Наше часне заслуге, Одбрана, бр. 17. 2006, стр. 44.

¹⁸ Јелић М., Употреба Војске Србије и Црне Горе у мировним операцијама, стручни рад Школе националне одбране Војне академије Војске Југославије, Београд, 2003, стр. 51.

ске Арабије. Ројалисти су водили жестоке борбе са републиканским снагама, које су уживале заштиту Египта. На предлог генералног секретара УН покренути су преговори о обустави непријатељстава, односно да Саудијска Арабија престане да пружа помоћ ројалистима, а да Египат повуче своје снаге са територије Јемена.

Савет безбедности је у јулу 1963. године успоставио посматрачку мисију УН UNYOM у Јемену. Снаге УН су бројале 189 људи.¹⁹ Своје војнике дале су Аустралија, Канада, Данска, Норвешка, Шведска, Холандија, Индија, Италија, Гана, Пакистан и СФРЈ. Главне снаге за извиђање чинио је југословенски извиђачки одред. Током операције није било жртава, а мисија је коштала 1,8 милиона америчких долара.²⁰ Према Резолуцији УН, посматрачке снаге УН добиле су мандат да надгледају прекид ватре и повлачење египатских снага према договору, као и да спрече инфилтрацију снага Саудијске Арабије и њихове помоћи ројалистима у виду оружја, муниције и новца. Посматрачка мисија је окончана у септембру 1964. године по делимичном испуњењу мандата.

Формирање и ангажовање југословенског одреда

Одред ЈНА за Јемен формиран је 24. јуна 1963. године наредбом државног секретара за послове народне одбране. У овом одреду ангажовано је укупно 118 припадника ЈНА.²¹ Југословенски одред је једним делом формиран од припадника одреда на Синају, а други део је стигао из земље. Припреме у земљи трајале су само три дана и том приликом старешинама је разјашњена војно-политичка ситуација у Јемену, циљ и задатак мировне операције УН, став Југославије према ситуацији у Јемену и положај и улога одреда.

Команда одреда оценила је да је направљен одличан потез тиме што се будући одред за Јемен формира из одреда за Синај, зато што су се припадници ЈНА већ адаптирали на климатске услове на Синају, који су приближно одговарали условима у Јемену. Осим тога, задаци које су припадници одреда на Синају извршавали били су по свом карактеру слични будућим задацима у Јемену. Међутим, након приказивања филмова о Јемену, код дела припадника одреда на Синају јавио се страх, који је резултирао молбама да се остане на Синају. Стога је тежиште припрема пребачено на јачање морала војника и јединица, како би се споменути проблеми на време превазишли и одред био спреман за извршавање задатака.

Одред ЈНА за Јемен био је опремљен са 35 теренских возила и 24 приколице. Команда одреда и један вод размештени су у тампон-зони у Најрану, један вод у Гизану на територији Саудијске Арабије и један вод у Сади на територији Јемена. Одред је запосео предвиђене локације за десет дана.²²

¹⁹ Двадесет пет војних посматрача, 114 старешина и војника извиђачке јединице и 50 старешина и војника ваздухопловне јединице.

²⁰ <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unyomfacts.html> 27. 03. 2012. 21:27

²¹ Двадесет два официра, 17 подофицира и 79 војника.

²² Милетић Р., Мировне операције ОУН – могућност учешћа СР Југославије, дипломски рад Школе националне одбране Генералштаба Војске Југославије, Београд, 1998, стр. 47.

Циљ, зона мисије и задаци југословенског одреда

Званични назив одреда био је Југословенска извиђачка чета и представљала је главнину снага у мировној операцији у Јемену. Задатак одреда у зони мисије био је контрола границе између Јемена и Саудијске Арабије, надзирање повлачења египатских снага са територије Јемена и увид у борбена дејства оружаних снага Египта и ројалиста у северном Јемену. Одред је извршавао задатке интензивним патролирањем моторним возилима, уз пратњу и подршку 134. канадске извиђачке ескадриле на основу преузете одговорности да планира садејство са авијацијом. Координацијом из ваздуха постигнут је висок ниво безбедности и одред је био оспособљен да развије обавештајно-оперативну делатност.²³

Одред је деловао у комплексним условима, као што су нестабилна војно-политичка ситуација у Јемену, сукоб интереса Египта и Саудијске Арабије, пристрасан однос команде UNYOM према Саудијској Арабији и велика зона мисије са многобројним припадницима обавештајних служби великих сила у њој. Обавештајно и контраобавештајно обезбеђење одреда у Јемену заснивало се на искуствима југословенског одреда на Синају и наставно-безбедносној припреми свих припадника, што је директно допринело успеху одреда приликом извршавања задатака у зони мисије. Тежиште је усмерено на заштиту припадника одреда у контраобавештајном погледу од великог броја странаца који су се кретали кроз све логоре јединица одреда, а највише у Гизану и Најрану. Обавештајни рад одреда држан је у строгој тајности. Команди UNYOM достављани су само подаци прикупљени извиђањем у тампон-зони.

Пуковник Бранко Павловић био је вршилац дужности команданта војног дела мисије UNYOM августа и септембра 1963. године.

Искуства и проблеми током ангажовања југословенског одреда

Југословенски одред наишао је на низ проблема током свог ангажовања у Јемену. Један од основних проблема који је настао приликом израде формације одреда за Јемен огледао се у нескладу величине јединица и будућих задатака. Врло брзо се показало да недостају официри за техничко одржавање, лица за вођење финансија, кројачи и преводиоци. Узрок овом недостатку је чињеница да је формација прављена на основу финансијских могућности УН за извођење операције, а не на основу стварних потреба на терену.

Техничко обезбеђење одреда темељило се на употреби нових моторних возила домаће производње, која нису била опремљена за пустињске услове, па је њихова употреба у почетку била отежана. Одржавање возила, нарочито када нису била у употреби, ометале су честе пустињске олује. Осим тога, у оквиру одреда није упућен ниједан официр техничке службе, нити је постојала било каква радионица која би се користила за оправку возила. Велики пропуст био је и то што уз моторна возила није упућена довољна количина резервних делова.

²³ Влаисављевић П., Наше часне заслуге, Одред за Јемен, Одбрана, бр. 17, 2006, стр. 45.

Код интендантског обезбеђења јавили су се многи проблеми зато што се команда одреда није упознала са врстом интендантске опреме упућене из земље. Војничке кухиње домаће производње биле су непрактичне за пустињске услове, јер су користиле дрво, којег у пустињи није било. Сви шатори, осим санитетског, загревавали су се брзо, па је температура у њима била неподношљива, што је реметило одмор припадника одреда. Због конзумирања суве хране дуже од неколико дана регистровани су бројни случајеви смањења тежине. Одред није имао ни пољска купатила, па је одржавање личне хигијене било отежано.

Санитетском обезбеђењу одреда у Јемену посвећена је посебна пажња, тако да су у сваком воду били присутни болничари са богатим искуством стеченим на Синају. Одред је имао свог лекара и амбуланту.

Сви проблеми у техничком, интендантском и санитетском обезбеђењу одреда временом су превазиђени, али највећи проблем који се никако није могао отклонити био је непознавање страних језика, пре свега енглеског. Командири водова, лоцирани на три различита места и на великој удаљености од команде одреда, били су принуђени да комуницирају са представницима страна у сукобу и локалним становништвом. Комуникација је била отежана зато што су само четири официра у одреду знала стране језике, а оно што је поражавајуће јесте да командант одреда није говорио ниједан страни језик. Документа која су јединице одреда израђивале била су слабијег квалитета због непознавања енглеског језика и штабне културе официра. Одред је имао 7 преводилаца, али ни њихово знање није било на адекватном нивоу.²⁴

Успех југословенског одреда у Јемену

Упркос свим недостацима и бројним проблемима који су пратили ангажовање припадника ЈНА у мировној операцији УН у Јемену, учешће југословенског одреда било је успешно.

Познавање историјских и политичких прилика у Јемену и културе народа који је живео у зони мисије допринело је успешном испуњавању задатака. Пре доласка одреда у Јемен, Саудијска Арабија је код локалног становништва ширила негативну пропаганду да је Југославија традиционални пријатељ Египта и тадашњег председника Насера, па ће зато у мисији бити на страни Египта. Стога су се припадници одреда од самог почетка ангажовања трудили да их народ, војне и цивилне власти упознају у правом светлу и да промовишу принципе УН и своје објективно учешће. Опредељење одреда да непристрасним ангажовањем допринесе миру потврђено је тиме што је амбуланта била отворена и за лечење локалног становништва. Народ Јемена показао је захвалност за упућивање одреда на границу између Јемена и Саудијске Арабије. Током мисије нису забележени никакви случајеви замерања и одред је испраћен из Јемена са великим поштовањем. Осим са локалним становништвом, одред је успоставио добру сарадњу и са канадском ваздухопловном јединицом.

²⁴ Јелић М., Употреба Војске Србије и Црне Горе у мировним операцијама, стручни рад Школе националне одбране Војне академије Војске Југославије, Београд, 2003. и Милетић Р., Мировне операције ОУН – могућност учешћа СР Југославије, дипломски рад Школе националне одбране Генералштаба Војске Југославије, Београд, 1998.

Без обзира на услове смештаја, исхране и оптерећености људи, здравствено стање припадника одреда за време операције било је веома добро. Психофизичка припремљеност војника и старешина пресудно је утицала на то да одред све задатке изврши с успехом. Највећа потврда успеха одреда у мисији UNYOM јесте да није имао губитака и да је његова команда истрајала у томе да се делује искључиво у оквиру додељеног мандата.

Југословенска посматрачка група Иран – Ирак (UN Iran – Iraq Military Observer Group – UNIIMOG)

Генеза сукоба и улога УН у решавању сукоба

Крајем 1980. године избио је иранско-ирачки сукоб, који је постао предмет разматрања Савета безбедности. Генерални секретар УН апеловао је на обе стране у сукобу да се уздрже од војних активности и да решење потраже кроз преговоре, нудећи посредништво УН. Међутим, ови покушаји генералног секретара нису дали резултате, па је Савет безбедности октобра 1983. године донео резолуцију, којом се сукобљене стране позивају да се уздрже од било каквих акција које би угрозиле мир и безбедност у региону Залива, а генерални секретар је замољен да обави консултације са заинтересованим странама о могућности слања посматрача УН ради контроле обуставе непријатељстава. Ирак је прихватио резолуцију, али Иран се оградао од ње, под изговором да је Савет безбедности пристрасан у корист Ирака. Иран је оптужио Ирак за употребу хемијског оружја, услед чега је екипа УН извршила контролу територије Ирана и установила да је Ирак користио хемијско оружје. Савет безбедности је осудио коришћење хемијског оружја и свако кршење међународног хуманитарног права и позвао на строго поштовање Женевског протокола из 1925. године о забрани употребе отровног гаса и бактериолошког оружја.

Након осам година рата, августа 1988. године Иран и Ирак су прихватили предлог генералног секретара о почетку преговора. Услови за ангажовање посматрачке групе УН дефинисани су Резолуцијом бр. 598 Савета безбедности и обухватају: праћење поштовања прекида ватре, формирање линија за прекид ватре и њихово померање тамо где се утврди да су се сукобљене стране сувише приближиле једна другој, истраживање оружаних инцидената и успостављање нарушеног прекида ватре, повлачење унутар међународно признатих граница и постизање споразума о свим питањима која могу створити поверење између страна у спору.

Генерални секретар назначио је четири услова за успешан рад мисије: поверење и подршка Савета безбедности, потпуна сарадња сукобљених страна, функционисање UNIIMOG-а као војне јединице и реално покривање трошкова мировне мисије.

Резолуцијом бр. 619 Савет безбедности је формирао посматрачку групу УН за Иран – Ирак под називом UNIIMOG. Посматрачка мисија трајала је од августа 1988. године до фебруара 1991. године. Максимално бројно стање је било око 400 војних посматрача. У мисији је погинуо један војни посматрач. Операција је коштала 177,9 милиона америчких долара, а своје војнике дало је чак 26 земаља.²⁵

²⁵ То су: Аргентина, Аустралија, Аустрија, Бангладеш, Канада, Данска, Финска, Гана, Мађарска, Индија, Индонезија, Ирска, Италија, Кенија, Малезија, Нови Зеланд, Нигерија, Норвешка, Перу, Пољска, Сенегал, Шведска, Турска, Уругвај, Југославија и Замбија.

UNIIMOG је био војно-цивилна организација. Војни део чинили су посматрачи, које је од августа 1988. године до новембра 1990. године предводио југословенски генерал Славко Јовић, док се цивилни део састојао од лица запослених у позадинско- административним службама УН, на чијем челу је био административни официр одговоран за материјално-финансијско пословање.

Најзначајнија карактеристика ове мисије јесте њен мултинационални састав. Функционалне дужности су се равномерно распоређивале на националне контингенте према кључу, што је UNIIMOG чинило ефикасном и еластичном организацијом.

Састав југословенске посматрачке групе

Састав снага UNIIMOG-а одредио је Савет безбедности на основу захтева генералног секретара, уз сагласност сукобљених страна и поштујући принципе равномерно географске заступљености. Стране у сукобу, Иран и Ирак, које нису могле да се сложе поводом већине питања, дале су сагласност да се генерал-мајор ЈНА Славко Јовић постави за шефа посматрачке мисије UNIIMOG.

Будући да је било неопходно хитно упутити посматраче, југословенска влада је позитивно одговорила на захтев генералног секретара и УН и одредила 10 официра ЈНА за учешће у мисији. Група југословенских војних посматрача прошла је кроз краћу обуку у земљи и они су већ 20. августа 1988. године упућени у састав посматрачких тимова дуж ирачко-иранске границе. У тимовима је био заступљен по један југословенски официр. Посматрачи су били ангажовани на надгледању повлачења снага, истраживању инцидената, прикупљању података о минским пољима, пружању помоћи странама у сукобу при размени погинулих лица, регистравању спорних позиција и извештавању команди UNIIMOG у Техерану и Багдаду.

У мисији је било укупно 30 војних посматрача из СФРЈ. Припадници ЈНА су мандатом постављене задатке тежишно извршавали са територије Ирана.

Задаци југословенских посматрача у зони мисије

У првој фази, по окончању сукоба, посматрачки тимови су идентификовали и раздвојили стране у сукобу, осим у Курдистану и области Кусхк, где је услед високопланинског земљишта било готово немогуће дефинисати границе. У другој фази посматрачи су приступили раздвајању снага и стварању зоне безбедности, уз могућност да у њој остану мање граничне јединице.

Свакодневно су бележени бројни инциденти, а најчешће дејство артиљерије, постављање нових минских поља и осматрачница, као и израда бункера и утврђивање положаја. Посматрачи УН, међу којима су били и официри ЈНА, енергично су сузбијали недозвољене активности и успешно извршили своје задатке.

Искусства и проблеми током ангажовања југословенске посматрачке групе

Мисија UNIMOG била је по свом карактеру изузетно захтевна и напорна. Линија разграничења сукобљених страна обухватала је шаролик рељеф – од жарких пустиња до снегом прекривених планинских венаца. Патролирање је било додатно отежано слабо развијеном инфраструктуром, пре свега путном мрежом. Простор разорен ратом умногоме је ометао рад војних посматрача и њихов смештај. У почетку мисије смештајни услови били су врло тешки, па се углавном живело и радило у површинским и подземним бункерима на линији раздвајања. У изразито сложеним климатским и теренским условима тестиране су психофизичке способности официра ЈНА. Југословенски официри испољили су висок ниво професионализма и презентовали су своју земљу у најбољем могућем светлу. Командант мисије генерал Јовић врло је успешно извео мисију, о чему сведочи велики углед и ауторитет који је уживао међу свим посматрачима мисије због своје храбрости, одмерености, принципијелности, комуникативности и надасве професионалности.

Међу војним посматрачима из ЈНА није било жртава, али је ситуација којој су појединци били изложени представљала трајни извор стреса и фрустрације. Однос југословенских посматрача према Ирану као земљи – домаћину био је веома коректан. Југословенски официри су се минимално експонирали, свесни да у случају иранског оптуживања за шпијунажу постоје ограничене могућности за одбрану. Осим са домаћином, посматрачи ЈНА развили су добре односе и са осталим посматрачима и припадали су групи посматрача која је била високо рангирана због успешног обављања веома одговорних и деликатних задатака.

Југословенска посматрачка група у Намибији (UN Transition Assistance Group – UNTAG)

Генеза сукоба и улога УН у решавању сукоба

Крајем 19. века Намибија је постала немачка колонија и била је позната под називом Југозападна Африка. Након завршетка Првог светског рата Друштво народа је дало мандат Јужној Африци да управља Југозападном Африком у име Велике Британије ради бржег економског и социјалног развоја. Године 1946. УН су донеле одлуку да ове територије усмеравају у правцу потпуне независности. Међутим, Јужна Африка није прихватила ову одлуку, већ је желела да настави да управља Намибијом у складу са повереним мандатом. Народ Намибије је 1960. године основао Југозападно-афричку народну организацију, која је започела борбе против расистичког јужноафричког режима ради налажења политичког решења за Намибију. Током 1966. године овај покрет је успоставио контролу у централном и северном делу Намибије.

Генерална скупштина је 1966. године прекинула мандат Јужној Африци и позвала је да се повуче са територије Намибије. Затим је основан Савет за Намибију, а 1968. године Генерална скупштина је објавила да ће се спорна територија убудуће звати

Намибија у складу са опредељењем њеног народа. Међународни суд је 1971. године прогласио јужноафричко управљање Намибијом противзаконитим. Савет безбедности је прихватио одлуку Међународног суда на основу које је 1974. године именовано комесара за Намибију, а 1976. године једногласно усвојио резолуцију којом се захтева одржавање националних избора под надзором УН, што је био увод у независност.

Резолуцијом бр. 435 од септембра 1978. године Савет безбедности је формирао Групу УН за пружање помоћи при преношењу власти – UNTAG. Усклађивање политичких циљева међународних чинилаца и преговарачки напори УН, тј. припрема за мировну операцију УН у Намибији трајала је 10 година, да би 22. децембра 1988. године Ангола, Куба и Јужноафричка Република коначно потписале трипартитни споразум у Њујорку, којим су отклоњени сви неспоразуми поводом почетка мисије УН у Намибији. Савет безбедности је Резолуцијом бр. 629 одредио 1. април 1989. године као датум почетка мировне операције УН у Намибији. Генерални секретар је упутио позив свим државама чланицама УН које су разматрале или припремале слање својих војника у састав снага UNTAG да одреде контингенте у складу са следећим захтевима: контингенти треба да буду оспособљени и опремљени за самостално извршавање задатака у трајању од 60 дана од доласка у зону мисије, национални војни контингент треба да броји 880 војних лица свих чинова, са прецизно дефинисаном унутрашњом структуром²⁶ и јединице у зони операције биле би под непосредном командом команданта снага UNTAG и Главног штаба, у којем је предвиђено по једно место за све земље учеснице у мисији.²⁷

Зона операције обухватала је Намибију и јужне делове Анголе. Максимално бројно стање у мисији било је 8000 људи, а посматрачке снаге дало је 14 земаља.²⁸ Мировна операција УН у Намибији трајала је до 21. марта 1990. године. Погинуло је 19 припадника војног и цивилног особља УН, међу којима није било чланова југословенског посматрачког контингента. Мировна мисија коштала је 368,6 милиона америчких долара. Њен главни циљ – одржавање слободних избора под контролом УН, успешно је спроведен и Намибија је стекла независност и учланила се у Организацију УН априла 1990. године.²⁹

Став југословенског војног и државног врха према мировним напорима УН за стицање независности Намибије

Крајем 1978. године постало је извесно да ће припадници ЈНА учествовати у мировној операцији у Намибији у саставу снага UNTAG. Влада СФРЈ разматрала је могућност слања једног моторизованог батаљона, али таква замисао није реализована због

²⁶ Пешадијски батаљон јачине 850 људи и посматрачка група јачине 30 официра, од којих један потпуковник, а остали чина од капетана до мајора. Извор: Јелић М., Употреба Војске Србије и Црне Горе у мировним операцијама, стручни рад Школе националне одбране Војне академије Војске Југославије, Београд, 2003.

²⁷ За ову дужност од официра се захтевало да имају виши чин, високу штабну културу и одлично знање енглеског језика.

²⁸ Бангладеш, Чехословачка, Финска, Индија, Ирска, Кенија, Малезија, Пакистан, Панама, Перу, Пољска, Судан, Того и Југославија.

²⁹ <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/untagF.htm> 28. 3. 2012. 21:28

низа неповољних околности на унутрашњем и спољном плану. У Председништву СФРЈ било је неутралних мишљења поводом слања батаљона, али је преовладала сагласност да, уколико Савет безбедности затражи учешће Југославије, треба упутити одред ЈНА јачине 386 људи. Уједињене нације упутиле су захтев Председништву да пошаље одред од 700 људи, али у том тренутку то нису биле реалне могућности СФРЈ.

Међутим, државе сталне чланице Савета безбедности указале су на појаву проблема око финансирања мировне операције у Намибији и изричито су захтевале да се војни контингент UNTAG-а смањи са 7 на три батаљона. Многе земље су се побуниле против овог смањења, али је Генерални секретар био принуђен да прихвати предлог Савета безбедности и донео је одлуку да у мисији учествују батаљони Финске, Малезије и Кеније са по 850 људи. С обзиром на то да је био бројно мањи, југословенски батаљон је предвиђен за резерву, тако да од почетка мисије у Намибији буде оперативно спреман да у року од 7 дана по позиву може отпочети активности у зони операције.

Председништво СФРЈ је 9. фебруара 1989. године донело одлуку да у Намибију упути 25 официра ЈНА у својству војних посматрача УН. За учешће у овој мисији пријавио се велики број југословенских официра. Критеријуми за избор били су веома строги, а припреме кратке. Пошто искуства у раду и животу у том подручју није било, од припадника ЈНА захтевало се велико напрезање и умешност.

Састав и задаци југословенских посматрача

Југословенски официри почели су са радом у мисији 2. априла 1989. године. Њихов основни задатак био је да надгледају прекид ватре и повлачење војних и полицијских снага Јужноафричке Републике. Поред тога, југословенски посматрачи били су задужени за прихват и обезбеђење повратка избеглих лица. Најважнији задатак и уједно главни циљ мисије било је пружање помоћи у организацији и спровођењу слободних избора у Намибији.

У првој фази свог деловања припадници ЈНА наишли су на много потешкоћа приликом успостављања тампон-зоне између страна у сукобу. У другој фази југословенски официри вршили су контролу две највеће базе Јужноафричке Републике у Намибији: Гроотфонтеин и Осхивело. Под командом југословенских старешина налазило се 40 официра из 8 држава, што припадници ЈНА нису очекивали, па се одређени број њих није најбоље снашао у таквој улози.³⁰

Искусства југословенске групе војних посматрача у Намибији

Упркос кратким припремама, југословенски официри су детаљно упознати са војно-политичком ситуацијом, позадином сукоба и задацима које ће обављати у мисији. Климатски услови били су подношљиви, тако да нису битније утицали на рад припадника ЈНА. Југословенска група војних посматрача приступила је извршавању задатака врло одговорно и професионално у изразито сложеним условима на терену. Задаци су се обављали и дању и ноћу, а рад у мултинационалним тимовима омогућио је југословенским посматрачима да стекну неопходну праксу.

³⁰ Влаисављевић П., Наше часне заслуге, Намибија и Ангола, Одбрана, бр. 17, 2006, стр. 45.

Командант UNTAG снага, индијски генерал Прем Цханд, похвалио је рад југословенских официра, посебно истичући највиши степен обучености југословенске групе војних посматрача у извршавању војничких задатака и чињеницу да је то једина група са којом није било никаквих проблема у току боравка у Намибији. Велику заслугу за успешно учешће припадника ЈНА у овој мисији има и војно руководство у Југославији, које је одржавало непрекидан контакт са учесницима мисије и давало адекватна упутства. За залагање и постигнуте резултате сви југословенски официри добили су одликовања УН, а генерални секретар је упутио посебну захвалницу југословенском државном и војном руководству за учешће припадника ЈНА у мировној мисији UNTAG у Намибији. Највећи успех југословенских војних посматрача је одсуство људских жртава и мирно спровођење избора, који су довели до стицања независности Намибије.

Југословенска посматрачка група у Анголи (UN Angola Verification Mission – UNAVEM 1 and 2)

Генеза сукоба и улога УН у решавању сукоба

Ангола је стекла независност 1975. године, након ослободилачког рата против португалских колонијалиста, који су том земљом владали четири века. Међутим, интереси великих сила на простору екваторске Африке проширили су се и на Анголу, због њеног великог рудног богатства. Стога су велике силе и суседне државе подстицале племенске сукобе, који нису могли да се окончају без међународног посредовања. Циљ УН био је заустављање грађанског рата у Анголи, повлачење кубанских снага и стварање нормалних услова за живот становништва.

На основу билатералног споразума између Анголе и Кубе, владе ових земаља су се обавезале да се из Анголе у Кубу врати 50.000 припадника оружаних снага Кубе. Савет безбедности је Резолуцијом бр. 626 основао Посматрачку верификациону мисију УН у Анголи – UNAVEM 1, која је почела са радом 3. јануара 1989. године. Састав снага UNAVEM 1 чинило је 70 посматрача из 10 држава.³¹ Свака земља је била заступљена са по 7 војних посматрача. Мисија је окончана 25. маја 1991. године и коштала је 16,4 милиона америчких долара. При извршавању задатака у овој операцији није било губитака.

Основни задатак мисије био је контрола поступног повлачења кубанских трупа са територије Анголе. Повлачење је привремено успорило убиство неколико кубанских војника у Лобиту у периоду од 24. јануара до 25. фебруара 1990. године, које су извршили припадници дисидентског покрета UNITA у Анголи. Генерални секретар је 6. јуна 1991. године поднео извештај Савету безбедности да је реализован план повлачења кубанских трупа месец дана пре предвиђеног рока и да је мисија UNAVEM 1 остварила свој мандат у потпуности.

Након потписивања мировног споразума између владе Анголе и дисидентског покрета UNITA, Савет безбедности је Резолуцијом бр. 696 од 30. маја 1991. године успоставио

³¹ То су: Алжир, Аргентина, Бразил, Конго, Чехословачка, Индија, Јордан, Норвешка, Шпанија и Југославија. <http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/unavem1/Unavem1B.htm> 28. 03. 2012. 21:42

нову верификациону мисију УН у Анголи – UNAVEM 2. Она је успостављена за период од 17 месеци до одржавања општих избора 1992. године. У мисији је ангажовано 350 војних посматрача из 24 државе, укључујући и Југославију, 126 полицијских посматрача УН и 400 цивилних посматрача УН за контролу избора у Анголи. Мисија је коштала 175,8 милиона америчких долара. При извршавању задатака страдало је 5 припадника УН.

Улога УН била је да надгледа и верификује изборе, али не и да их организује. Изборни процес спроводио се у три фазе: упис гласача, изборна кампања и гласање. Посматрачи у саставу снага UNAVEM су у току све три фазе контролисали и процењивали активности и објективност изборних органа, надзирали су изборну кампању, пратили политичке скупове и потврђивали поштовање изборног закона. Одзив на изборима био је нешто више од 5,5 милиона бирача, а резултати су слати курирски или шифровано у команду UNAVEM у Луанди.

Приликом вршења мандата мисије UNAVEM 2 јавили су се многи проблеми. Планирана демобилизација није спроведена. Председник Анголе Душ Сантош није добио потребну већину гласова, услед чега су се поново активирали сукоби, много ширих размера. Борбена дејства су се пренела и у унутрашњост Анголе. Уједињене нације су интервенисале међународним мировним снагама јачине 7.000 војника, а посматрачка мисија је прерасла у проширену мировну операцију под називом UNAVEM 3. Мировна операција УН у Анголи још увек траје, а агонија грађанског рата се продужава.³²

Задаци и проблеми југословенских војних посматрача у мисији УН у Анголи

У посматрачкој мисији UNAVEM 1 и 2 у Анголи ангажовано је 25 југословенских војних посматрача, од чега у мисији UNAVEM 1 14 официра ЈНА, а у мисији UNAVEM 2 њих 11. Југословенски посматрачи су са успехом обављали све задатке у мисији, зато што је ранија подршка Југославије ослободилачком покрету Анголе за стицање независности резултирала пријатељским односом анголског јавног мњења према ангажовању југословенских официра у овој мисији УН. Сарадња са кубанским оружаним снагама била је изузетно добра услед традиционално развијених пријатељских односа Кубе и Југославије. Стога се коначан исход ангажовања југословенских војних посматрача у мисији UNAVEM 1 није доводио у питање.

Однос официра ЈНА према постављеним задацима био је на високо-професионалном нивоу. Припадници ЈНА обављали су различите дужности, од војних посматрача, шефова тимова у регионалним командама УН, па све до штабних дужности у главној команди UNAVEM-а. На свечаности приликом доделе медаља УН за ангажовање у служби мира, новембра 1989. године у Луанди, командант посматрачке мисије UNAVEM 1, бразилски генерал Перицлес Фереира Гомес, похвалио је југословенске официре за примерно извршавање задатака, строго дисциплину и стручну оспособљеност.³³

³² <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/Unavem2/UnavemIIF.html> 28. 03. 2012. 21:46

³³ Милетић Р., Мировне операције ОУН – могућност учешћа СР Југославије, дипломски рад Школе националне одбране Генералштаба Војске Југославије, Београд, 1998.

У мисији UNAVEM 2 југословенски официри суочили су се са низом нових задача које су им УН испоставиле. Међутим, грађански рат на просторима бивше Југославије утицао је да се поједини национални контингенти, у складу са интересима својих земаља, односе према припадницима ЈНА на непримерен начин, супротно кодексу понашања који важи за све посматрачке мисије УН. Увођење санкција Југославији и њена суспензија из чланства УН имала је за последицу повлачење југословенског посматрачког контингента из састава посматрачке мисије UNAVEM 2.

Искуства југословенских посматрача у Анголи

Припреме за одлазак у мисију UNAVEM, нарочито прве групе југословенских војних посматрача, трајале су свега неколико дана, зато што су околности налагале да се мисија успостави што је пре могуће. Одлазак у Анголу било је прво ангажовање југословенских официра на просторима јужно од екватора, што је истовремено представљало потпуну неизвесност и велики изазов за сваког појединца. Највеће проблеме припадницима југословенске војне посматрачке групе задавали су климатски услови и тропске и заразне болести. На северу Анголе владале су високе температуре које су се у просеку кретале око 45 степени, са влажношћу ваздуха до 90%, док је на југу, у пустињи Намиб, ситуација била подношљивија. У унутрашњости Анголе владале су епидемије колере, маларије, жуте грознице и других тропских болести, па је психо-физичка издржљивост југословенских официра била стално на проби. Имајући у виду велику површину Анголе и чињеницу да су југословенски посматрачи обављали дужности у мултинационалним тимовима у којима се у складу са принципима посматрачке мисије искључује присуство два официра из истог националног контингента, припадници ЈНА ангажовани у овој мисији месецима нису могли да успоставе контакт, па се догађало да се појединци сретну тек по завршетку мисије.

Упркос објективним потешкоћама на које су наилазили, све смене југословенских посматрача извршавале су своје задатке примерно и постизале завидне резултате. Многи припадници оружаних снага других земаља, са богатим искуством у обављању идентичних задатака, одали су признање припадницима ЈНА. Оно што је најбитније јесте да није било људских губитака у југословенској посматрачкој групи.

Избијањем рата у Босни и Херцеговини, у посматрачкој мисији UNAVEM 2 захладнели су односи између припадника ЈНА и посматрача из муслиманских земаља због разлика у тумачењу узрока рата, а контакте са југословенским официрима избегавали су и чешки и мађарски официри.

Компаративна анализа учешћа припадника ЈНА и Војске Србије у мировним операцијама УН

Компарација учешћа припадника ЈНА и Војске Србије у мировним операцијама УН недвосмислено указује на значајне разлике, али и многе сличности.

Једна од кључних разлика огледа се у чињеници да је за припаднике Министарства одбране и Војске Србије ангажовање у мировним операцијама УН искључиво на добровољној бази, док су припадници ЈНА слати у мисије по принципу апсолутне команде, тј. на основу наређења.

Пажљивом анализом људства ангажованог у мировним операцијама УН приметна је разлика у структури кадра, условљена другачијим моделима функционисања ЈНА и Војске Србије. Наиме, војна обавеза у ЈНА била је опште природе и састојала се од регрутне обавезе, која је подразумевала обавезу служења војног рока и служења у резервном саставу. Стога су у мировним операцијама УН, осим припадника ЈНА и војних службеника, подједнако били ангажовани и војници на редовном служењу војног рока. Данас је главни критеријум за избор кандидата за припреме и обуку за учешће у мултинационалним операцијама да имају статус професионалног припадника Војске Србије, односно статус државног службеника у Министарству одбране.

По свом обиму ангажовање југословенских официра било је много бројније, савршене и импресивније него што је то случај са Војском Србије. Батаљон просечне јачине 600 припадника ЈНА у саставу снага UNEF-а на Синају представља нешто што је у овом моменту далеко од реалних могућности Војске Србије. Различит однос снага не треба да чуди ако се има у виду да је Југославија била територијално већа држава, па је самим тим и њена војска била бројчано јача и боље опремљена него Војска Србије. Међутим, ангажовање официра Војске Србије у посматрачким мисијама УН јесте добра пракса наслеђена из времена учешћа југословенских посматрача у мисијама у Ирану и Ираку, Намибији и Анголи и као такву би је требало неговати и унапредити у будућности.

Поред војних посматрача, драгоцену спону између учешћа ЈНА и Војске Србије у мировним операцијама УН изградио је војни санитет. Санитетско особље чинило је саставни део југословенских контингената у мировним мисијама УН на Синају и у Јемени. Припадници медицинског особља били су препознатљиви по својој стручности, професионализму и савесном обављању најсложенијих задатака. Захваљујући томе, југословенски лекари и медицински техничари на Синају успоставили су плодну сарадњу са Норвешком, која предњачи у области војне медицине. Данас санитетско особље Војске Србије учествује у мисији MONUC у Конгу као самосталан контингент. Промишљеним планирањем и укључивањем српских санитетлија у мултинационалне операције Србија може и треба у потпуности да искористи велики потенцијал који поседује у области војног здравства. Српски лекари и медицински техничари несумњиво поседују знање и стручност, а то је оно што се у свету цени и чиме се стиче међународни кредибилитет.

Избор, обука и непосредне припреме кадра за слање у мултинационалне операције данас су по времену трајања дуже, а по свом садржају свеобухватније и комплексније него у периоду постојања СФРЈ. Критеријуми за избор припадника Војске Србије који се припремају и обучавају за учешће у мултинационалним операцијама су прецизно дефинисани, што није био случај са припадницима ЈНА. Будући да су припадници ЈНА у мисије слати системом наређења, врло често се дешавало да буду изабрани некомпетентни људи, што је имало за последицу несналажење на терену и смањивање функционалних способности јединица. Недовољна припремљеност и обученост највише се осећала у руковању оружјем и средствима везе, управљању моторним возилима и познавању штабне културе, енглеског језика и правила ангажовања. Данас су сви споменути параметри основни предуслови за ангажовање у мултинационалним операцијама. Виши ниво квалитета обуке и припреме људства утицали су на много боље сналажење припадника Војске Србије у сложеним условима какви владају у мултинационалним операцијама него што је то био случај са припадницима ЈНА.

Насупрот мировним мисијама УН у времену СФРЈ, када су забележени случајеви погинулих, умрлих и рањених припадника ЈНА, у данашњим мултинационалним операцијама нема погинулих ни повређених припадника Војске Србије.

Услови живота и рада у мисијама до 1992. године били су изразито тешки и данас се ситуација у том погледу није променила. Специфични климатски услови, инсекти и многе заразне болести задају проблеме припадницима Војске Србије у једнакој мери као што је то било у прошлости.

Заједничка карактеристика припадника ЈНА и Војске Србије јесте постојање изразите мотивисаности за учешћем у мировним операцијама. Природа мотива је задржала исти облик и обухвата не само прилику за зарадом додатног новца, већ и жељу за боравком у другачијем окружењу, у којем ће се стећи нова искуства и сазнања, упознати нови људи, обичаји, културе и традиције и добити шанса да се војска и држава репрезентују на достојанствени начин. Припадници ЈНА били су високо цењени и уважавани међу осталим контингентима у оквиру мировних снага УН и ту праксу настављају и припадници Војске Србије. О томе сведоче бројне медаље УН које су и једни и други добили за свој рад.

Учешће у мировним операцијама УН заокупљало је велику пажњу јавности и државних институција у Југославији. Свест о значају таквог ангажмана југословенске војске била је врло развијена и није се доводила у питање, чак напротив – сви у земљи су активно пратили и подржавали учешће припадника ЈНА у споменутих мисијама.

Данас учешће Војске Србије у мултинационалним операцијама изазива опречне реакције политичких партија и жучне расправе у српском парламенту, а обични грађани нису довољно информисани о самом учешћу и значају једне такве делатности, што је свакако нешто на чему би надлежне институције и сама држава требало озбиљније да се ангажују.

Закључак

Југославија као држава чланица и један од оснивача Организације УН, поред политичког ангажмана и дипломатских иницијатива, била је препознатљива по свом активном учешћу у мировним операцијама. За време хладног рата, када су се спроводиле класичне мировне операције, Југославија је била једна од водећих земаља на свету у овој делатности. Нажалост, ова чињеница се много више памти у иностранству него код нас.

Само у мировној мисији на Синају Југославија је учествовала пуних 11 година са укупно 22 ротације батаљона ЈНА од 500 до 700 људи. Југословенски одред је успешно извршио све постављене задатке и успео је да се избори са командом UNEF-а да не изађе из оквира добијеног мандата, као и да се генералном секретару у Њујорку шаљу веродостојни подаци са терена. Током учешћа у мисији стечена су драгоцене искуства за даља ангажовања у саставу мировних снага УН.

После овако импресивног учешћа, Југославија је наставила да доприноси светском систему колективне безбедности учешћем у мировној мисији у Јемену, која је трајала 14 месеци. Југословенски контингент је чинио око 60% снага УН и остао је на висини задатка упркос великим пропустима у организацији и извођењу мисије.

Своје присуство у мировним операцијама Југославија је осигурала слањем војних посматрача у мисије UNIMOG на граници Ирака и Ирана, UNTAG у Намибији, UNAVEM 1 и UNAVEM 2 у Анголи. Три официра ЈНА, пуковник Лазар Мушички, пу-

ковник Бранко Павловић и генерал-мајор Славко Јовић обављали су дужност команданта војног дела УН мисија.

Југославија је била земља која је предњачила у учешћу у мировним операцијама, што није било случајно, ако се има у виду да је имала водећу улогу у покрету несврстаних земаља, да је била снажна и свесна да од тога има користи, јер то доноси углед и поштовање.

Анализа учешћа припадника ЈНА у мировним операцијама у периоду од 1956. до 1992. године потврђује чињеницу да су све мировне операције УН у којима је учествовала Југославија успеле. Овим проценама располажу и УН, које су у више наврата одале јавно признање Југославији за активан допринос процесу одржања мира и безбедности у свету.

Успех ангажовања југословенских оружаних снага у мировним операцијама УН обухвата неколико сегмената. Наиме, укупно 8 припадника ЈНА је погинуло, што значи да су људски губици сведени на минимум. Припадници ЈНА су све задатке дефинисане мандатом мисије извршавали благовремено и успешно, упркос екстремним климатским и географским условима и бројним другим потешкоћама. Поред тога, југословенски официри су и у безбедносно ризичним ситуацијама реаговали храбро и трезвено.³⁴ Захваљујући професионалном и одговорном спровођењу мандата мисија југословенски контингент су увек веома ценили и поштовали остали национални контингенти и земље домаћини. Југословенски официри су у више наврата обављали најодговорније дужности у мисијама, што је потврда угледа и поверења које је Организација УН указала Југославији као својој чланици.

Међутим, припреме за одлазак у мисије за први контингент углавном су биле кратке и неадекватне, док су посматрачи имали мало времена за своје личне припреме. Такође, није вршена практична обука посматрача у војњи у теренским условима, што је била свакодневна потреба, а ни опрема југословенских посматрача није одговарала оној коју је УН захтевала од земаља учесница у мисијама. Осим тога, југословенски официри нису познавали ни језик земље домаћина ни енглески на потребном нивоу, јер није постојао системски приступ овом питању. Највећи пропуст био је да Генералштаб ЈНА није вршио обилазак и извиђање зоне мисије пре ангажовања својих припадника.

Несумњиво, као оснивач Организације УН и један од лидера Покрета несврстаних, Југославија је водила мирољубиву спољну политику и била активно укључена у иницијативе и напоре међународне заједнице за решавање сукоба у свету. Стога је запажено учешће припадника ЈНА у мировним операцијама УН израз великог спољнополитичког угледа по којем је Југославија била препознатљива.

Литература

1. Животић, А.: Санитетско обезбеђење одреда ЈНА на Синају 1956–1967, Војноисторијски гласник, 1–2/2007, Београд, 2008.
2. Влаисављевић, П.: Наше часне заслуге, Одбрана, бр. 17, 2006.
3. Одред мира, збирка репортажа, Народна армија, Београд, 1959.

³⁴ У мисији UNIMOG током боравка на територији Ирана припадници ЈНА присуствовали су обнови сукоба између Ирана и Ирака и дали лични допринос контроли ситуације.

4. Јелић, М.: Употреба Војске Србије и Црне Горе у мировним операцијама, стручни рад Школе националне одбране Војне академије Војске Југославије, Београд, 2003.

5. Милетић, Р.: Мировне операције ОУН – могућност учешћа СР Југославије, дипломски рад Школе националне одбране Генералштаба Војске Југославије, Београд, 1998.

6. http://hr.wikipedia.org/wiki/Jugoslavenska_narodna_armija

7. http://www.mod.gov.rs/cir/mvs/mirovne_misije/istorijat.php

8. http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/co_mission/unef1facts.html

9. <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/nyomfacts.html>

10. <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unimogfacts.html>

11. <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/untagF.htm>

12. <http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/unavem1/Unavem1B.htm>

13. <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/Unavem2/Unavem1IF.html>